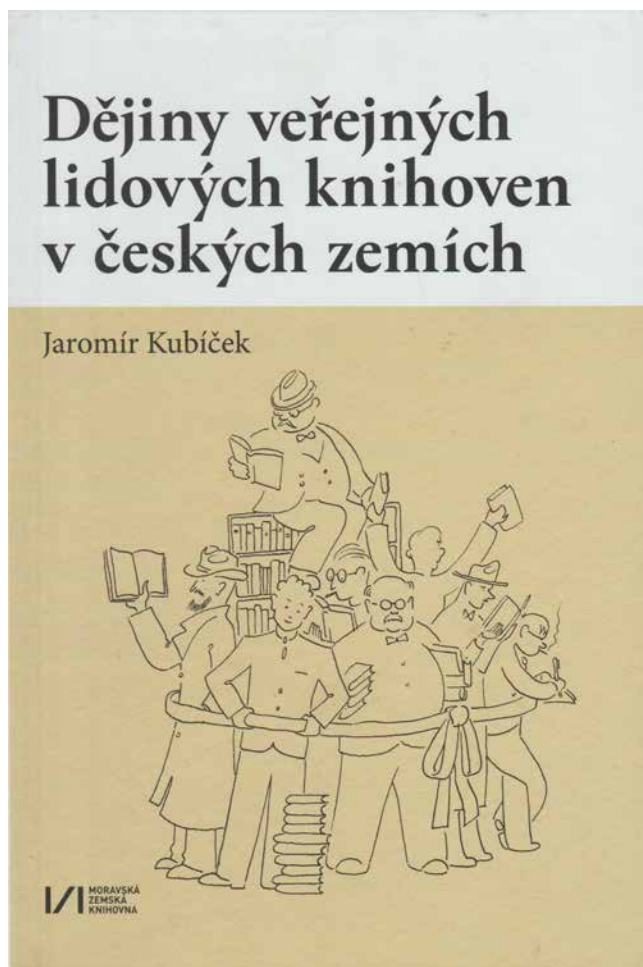

KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích.* Brno: Moravská zemská knihovna, 2019. ISBN 978-80-7051-250-0.

Ke konci roku 2019 vyšla dlouho očekávaná publikace Jaromíra Kubíčka *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích*. Publikace je obsáhlejší, než na první pohled působí: 327 stran o formátu o něco málo menším než A4 je naplněno informacemi mimořádného rozsahu. Lidové

knihovny jsou neopomenutelnou součástí knihovnictví jako celku a tato monografie popisuje ve svých sedmi chronologicky řazených kapitolách jejich kompletní historii od nespělých počátků veřejných čítáren a půjčoven novin a knih až ke knihovnám jednadvacátého století, v tomto rozsahu jako první publikace vůbec.

Navíc autor, kromě samotného popisu událostí, zasazuje knihovny a knihy do širokého společensko-kulturněhistorického kontextu, a pokud někdy někdo zapochyboval, že knihovny mají větší význam než pouhé vyplnění volného času společensky přijatelným způsobem, Kubíček jeho pochybnosti rychle rozptýlí.

Nebylo by spravedlivé říct, že se před Kubíčkem tímto tématem nikdo nezabýval. Sám autor cituje množství již zpracovaných kvalitních novějších i starších prací, nicméně ty se většinou zaměřují na určitý typ knihoven,¹ období,² region,³ jev v oblasti knihovnictví,⁴ případně zpracovávají historii jedné konkrétní knihovny. Velmi časté je zpracování dějin místní knihovny v rámci práce věnované celé instituci či spolku, který knihovnu spravuje.⁵ Kompletní zpracování, co se týče časového a místního rozložení, nabízí práce Jiřího Cejčka, využívané ve výuce na univerzitách, nicméně z povahy díla nejde tak do hloubky a širě využitých zdrojů jako recenzovaná publikace.

Již bylo řečeno, že je publikace členěna do sedmi kapitol, které jsou řazené chronologicky a oddělené významnými politicko-kulturními mezníky, které knihovnictví ovlivnily.

V první kapitole, věnované počátkům knihovnictví, autor zdůrazňuje důležitou úlohu knih v šíření gramotnosti a národnostní kultury. Popisuje začátky literárních spolků, nakladatelství (jmenuje např. Krameriovo nakladatelství a samozřejmě nevynechává Matici českou) a veřejných čítáren v provozovnách knihkupců a tiskárnách, okrajově zmiňuje i odborné muzejní knihovny. Zabývá se také první legislativou, která vymezovala pravomoce jednotlivých účastníků knihovního dění. Velký důraz klade na časopisy a noviny, stávající se dostupnými pro větší část obyvatelstva.

¹ BUKOVSKÝ, Juraj. Spolkové knihovny dělnické. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie* 12, 1967, č. 4, s. 227–236. ŠTRAUS, Jiří – FREY, Ladislav. Základy našich školních a osvětových knihoven v souvislosti s osvětovou prací obrozeneckého učitelstva. In: *Knihovna*. Praha, Orbis, 1957, s. 126–134.

² FAJFR, František. *Veřejné knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku roku 1921*. Praha: Státní úřad statistický, 1923. POLÁČEK, Václav (ed.). *Knihovna a národ 1939–1945*. Praha; Litomyšl: Ladislav Horáček-Paseka, 2004. ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší: lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století (s edicí seznamů zakázaných knih)*. Praha: Academia, 2009.

³ HUBEROVÁ, Marie. *Veřejné knihovny Jihomoravského kraje*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost; Státní vědecká knihovna, 1990. KNAPÍK, Jiří et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1928–1967*. Praha: Academia, 2011.

⁴ POKORNÝ, Jiří. Veřejné knihovny na přelomu století: koncepce a realizace. *Český časopis historický* 98, 2000, č. 1, s. 48–81. RICHTER, Vít. Negativní trendy ve veřejných knihovnách v ČR. *Čtenář* 43, 1991, č. 10, s. 337–339, 369–371, 408–410.

⁵ KNAPÍKOVÁ, Jaromíra. *Matice opavská: spolek, osobnosti a národní snahy ve Slezsku 1877–1948*. Opava: Matice slezská, 2007.

V kapitole věnované knihovnictví po revoluci roku 1848 spojuje autor některé významné události, zejména šedesátých let, s vlnou zájmu o česky psanou literaturu. Zdůrazňuje zejména knihovny v nově zakládaných spolcích, kde šlo nejčastěji o doplňkovou aktivitu spolku k jeho hlavní činnosti, věnuje se ale i vzrůstající oblíbenosti denního tisku a rozšíření čtenářských klubů.

Třetí kapitola, postihující období od roku 1880 až do vzniku Československa, je kapitolou nejrozsáhlejší a pro větší přehlednost je členěna do podkapitol dle typu knihoven. Jsou zde zvláště rozebírány knihovny katolické a dělnické, knihovny německé, které v oblastech s převládajícím českým obyvatelstvem plnily stejnou roli v šíření a udržování jazyka a národní kultury jako na začátku knihovnictví české knihovny. Další kapitoly se věnují organizaci knihovnictví ve Svazu osvětovém a v národních jednotách. Tématem, jehož zařazení mě osobně velmi potěšilo, je Sokol a jeho nezanedbatelný podíl na šíření knihoven, kterážto kapitola sokolských dějin dosud nebyla komplexně zpracovaná.

Čtvrtá kapitola se věnuje knihovnictví meziválečnému. Podrobně rozebírá okolnosti přijetí zákona o veřejných knihovnách v roce 1919, který definoval jednotné principy knihovnictví. Velká část kapitoly je věnována knihovnickému vzdělání – vlastně poprvé byly kodifikovány požadavky pro výkon profese knihovníka – a knihovnickému stavu jako takovému. Rozebírá způsoby vzdělávání a sdílení zkušeností, knihovnické školy, kurzy, časopisy a konference, zakládání nových velkých knihoven a práci s veřejností. Dotkne se i kontroverzního tématu – silícího nacionalismu německy mluvících obyvatel, který byl (ne zcela úmyslně) podpořen i vzdělávací činností německých knihoven. Nicméně, celá podkapitola je uzavřena konstatováním, že „na vývoji veřejných knihoven lze dokumentovat, že přístup státu k oběma národnostem byl v období první republiky rovnoměrný“ (s. 197).

Pátá, nejkratší kapitola rozebírá stručně proměny knihoven v období Protektorátu Čechy a Morava. Popisuje zejména revize knihovních fondů a rozsáhlé vyřazování ideologicky nevhodných svazků, prakticky zastavení odborné činnosti a zakládání nových německých knihoven v místech, kde dříve nebyly, tedy zejména ve městech s převládajícím českým hovořícím obyvatelstvem. Co se týče knihoven českých, popisuje nejednotný přístup v jednotlivých oblastech: někde byly knihovny po revizi fondu otevřené, jinde zavřely úplně. Nicméně ty otevřené zaznamenaly větší zájem čtenářů než kdy předtím. Kubíček v závěru kapitoly vyzdvihuje knihovníky, kterým se dařilo knihy určené k vyřazení uschovat.

Předposlední kapitola celé knihy popisuje období od konce války až do sametové revoluce. Těžko najít část knihovnických dějin, která Kubíčkovu výzkumu unikla. Rozebírá, počínaje koncem druhé světové války, celou knihovnickou politiku, způsoby akvizice, jednotlivé normy a řády, metodické pokyny a knihovnické organizace, knihovní hierarchie a význam jednotlivých typů knihoven, nástup technologií do knihovnictví, mezinárodní knihovnickou činnost. Reforma soustavy knihovnického školství

a knihovnické časopisy a spolky mají každé svou vlastní, na informace velmi bohatou podkapitolu.

Poslední kapitola, zaměřující se na dějiny od roku 1989 do současnosti (končí rokem 2006) má jiný formát. Autor konstatuje, že „*Psát dějiny je ovšem možné až s časovým odstupem od probíhajících událostí*“ (s. 260), a tedy jsou tyto události zachyceny pouze heslovitě, ve formátu datum – událost. To kapitole nijak neubírá na půvabu; informačně je naprosto stejně hodnotná jako kapitoly předchozí.

Kromě sedmi právě popsaných kapitol Kubíček předkládá čtenářům i dvě poměrně rozsáhlé přílohy. Obě obsahují stručně, ale výstižně psanou statistiku: seznam existujících veřejných knihoven seřazených podle okresů s uvedením místa, roku založení knihovny, počtu knih ve fondu a počtu výpůjček ročně. Druhá příloha, která vychází ze šetření zemského statistického úřadu království Českého z roku 1910, navíc obsahuje i počet evidovaných čtenářů oproti příloze první – Anketě časopisu *Světovzor* z roku 1870.

Když odhlédneme od samotného příběhu českého knihovnictví, který autor rozvíjí jako dlouhou, zamotanou legendu se spoustou nečekaných zvrátů, vývoju a dějových odboček, zaujme nás několik detailů, které by kniha mít nemusela, nicméně jsou příjemným bonusem.

Hlavní z těchto „drobností“, kterou ocení každý badatel, student i obyčejný čtenář ze zájmu, jsou nadpisy odstavců na okraji strany. Velmi usnadňují orientaci v textu, zároveň text není rozbitý vloženými podnadpisy a mezititulky. Další záležitostí, kterou využijí spíše badatelé než zájmoví čtenáři, jsou podrobné jmenné a místní rejstříky, které do takto rozsáhlé publikace jednoznačně patří.

Posledním detailem, který mě zaujal, je množství krátkých medailonků jednotlivých osobností knihovnictví, porůznu rozmístěných napříč celou publikací. Nicméně jejich vepsání přímo do hlavního bloku textu působí trochu rušivě, zejména kvůli odlišné grafické úpravě. Medailonky jsou psané, oproti hlavní příběhové linii, jiným fontem, drobnějším písmem s menším řádkováním, a jsou méně odsazené od okraje stránky. Podobně fotografie, které publikaci jinak výborně doplňují, nemají sjednocené odsazení (nicméně alespoň nepřesahují okraj textu, na rozdíl od medailonků).

Když *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích* zhodnotím velmi stručně a v několika bodech: je to publikace, která výborně shrnuje a doplňuje existující monografie o knihovnictví a jeho historii, je velmi přehledná, graficky příjemná a srozumitelná i čtenářům mimo knihovnickou profesi. Umím si představit, že díky těmto vlastnostem pomůže nejen odborníkům a badatelům, ale bude také rozvíjet zájem o knihovnictví mezi laickou veřejností a školní mládeží.

Anna Holanová

Knihovna Národního muzea
oddělení mezinárodní výměny publikací
Vinohradská 1
110 00 Praha 1